

22. 11. 2011

Veďte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Úprava dědického práva v novém občanském zákoníku

Dne 9. listopadu 2011 prošel v třetím čtení v Poslanecké sněmovně návrh nového občanského zákoníku. V případě, že tento návrh projde i hlasováním Senátu a schválením Prezidentem republiky, přinese nový občanský zákoník spoustu nových změn v oblasti soukromoprávních vztahů, které ovlivní průběh celého života člověka. Tento zákoník by měl být účinný od 1. ledna 2014.

V tom to článku bych se zaměřila především na oblast dědického práva, v níž dochází k velmi signifikantním změnám.

Systematicky je návrh dědického práva zařazen **do třetí hlavy třetí části** (v hlavě předchozí jsou upravena věcná práva). Důvodem je to, že věcná práva jsou- stejně jako právo dědické- shrnuta do obecné kategorie absolutních majetkových práv.

Vychází se tu z pojetí, které kdysi navrhl Viktor Knapp a o němž bylo po dlouhém časovém odstupu řečeno, že se jedná o systematické zařazení „velmi správné“, protože *„toto místo dědického práva není odůvodněno jen jeho absolutní povahou, ale i sounáležitostí a bezprostřední obsahovou návazností na věcná práva i na rodinné právo zařazené před ně.“*

Úpravě dědického práva je v návrhu nového občanského zákoníku věnováno 244 paragrafů (**§1466 - 1710**), což je významný nárůst oproti současné právní úpravě, která dědickému právu věnuje pouze 41 paragrafů (**§ 460-487**).

Co se týče vnitřního členění úpravy dědického práva, jak již bylo řečeno, úprava této oblasti se nachází v **třetí hlavě třetí části** a je rozdělena do **osmi dílů a 244 paragrafů**. Díl první se zabývá *právem na pozůstalost*, díl druhý *pořizem pro případ smrti*, díl třetí *odkazy*, díl čtvrtý *zákonnou dědickou posloupností*, díl pátý *povinnými dědickými díly*, díl šestý *právy některých osob na zaopatření*, díl sedmý *přechodem pozůstalosti na dědice* a konečně díl osmý *zcizením dědictví*.

Již z tohoto výčtu jednotlivých dílů je patrné, že připravovaná úprava je v oblasti dědického práva mnohem rozsáhlejší a navíc se zde objevují tradiční instituty občanského práva, které však v úpravě z r. 1964 byly vynechány, avšak nyní se k nim zákonodárce v novém návrhu vrací. Jde například o institut odkazu, dědické smlouvy, svěřenského náhradnictví, apod.

Návrh nového občanského zákoníku používá termín „**povolaný dědic**“ k označení dědice, kterého zůstavitel povolal v pořízení pro případ smrti.

Zásadním rozdílem oproti současné právní úpravě je, že osnova považuje za skutečného dědice jen toho, komu připadne celá pozůstalost nebo podíl z ní, nikoli však jednotlivé majetkové kusy, neboť těch se někomu může dostat jen formou odkazu. A odkazovník není dědicem.

Velmi podstatně je rozšířena úprava týkající se **pořízení pro případ smrti**, nacházející se v druhém dílu návrhu občanského zákoníku.

Kromě klasické závěti lze pro případ smrti pořídit **nově i dědickou smlouvu** (§1572 a následující).

Ta je součástí úpravy dědického práva v mnoha zemích Evropy (Španělsko, Francie, Švýcarsko a další). Uzavírána je ve zpřísněné formě mezi manžely (případně mezi snoubenci pro případ vzniku jejich manželství). Obsahem této dvoustranné smlouvy je to, že jedna strana povolává druhou za dědice, případně se strany povolávají za dědice navzájem, a to na rozdíl od závěti již za života obou z nich, tedy *inter vivos*.

Jde o ideální prostředek, jak se dohodnout s potenciálními dědici o rozdělení majetku již za svého života a možnost upravit jejich nástupnictví tak, aby se předešlo případným sporům mezi jednotlivými dědici. U dědické smlouvy však existuje omezení dispozice s částí zůstavitelova majetku, což spočívá v tom, že *čtvrtina pozůstalosti musí zůstat volná*, aby o ní zůstavitel mohl pořídit podle své zvlášť projevené vůle. Chce-li zůstavitel zanechat smluvnímu dědici i tuto čtvrtinu, může tak učinit závětí.

Navíc osnova v § 1488 zmiňuje ještě **dovětek (kodicil)**, pro nějž mají obdobně platit ustanovení o závěti. Účelem kodicilu je doplnit již existující závěť, proto se tímto dovětkem zřizuje například odkaz, nemůže však mít vůči existující závěti zrušovací účinky.

Kodicil však může existovat i samostatně, bez závislosti na závěti, jen nelze jeho prostřednictvím povolávat dědice, ale pouze činit jiná opatření.

Závěť má pak být vykládána v tom smyslu, aby bylo co nejvíce vyhověno zůstavitelově vůli. Klasické formy závěti existující v současnosti jsou zachovány nebo pouze lehce pozměněny (závěť pořízená soukromou listinou, závěť pořízená veřejnou listinou) objevují se tu ale **i formy nové**. Samostatně je upravena například **negativní závěť** nebo **privilegovaná závěť**. Posledně zmíněná má být používána v případě, kdy se zůstavitel ocitnul pro nenadálou událost v patrném nebezpečí života, zejména v případech ochromení běžného společenského styku nějakou mimořádnou událostí (např. válkou, nakažlivou nemocí, přírodní pohromou apod.). Tomuto druhu závěti tedy nemá být propůjčena trvalá platnost, nýbrž je omezena na dobu šesti měsíců od konce překážky, která představovala důvod tohoto mimořádného kroku. Výjimkou jsou případy, kdy zůstavitel nebyl od konce této lhůty až do své smrti schopen pořídit závěť ve standardní formě.

Co se týče schopnosti pořídit závěť, ta je vázána na tzv. **svéprávnost** (obdoba dnešního termínu způsobilosti k právním úkonům). Plnou svéprávnost osoba nabude zletilostí, dříve ji může nabýt uzavřením manželství nebo přiznáním svéprávnosti (emancipací).

Další „novinkou“ připravovaného občanského zákoníku je vytvoření tzv. náhradníků (substitutů), povolávaných závětí v případě, že na prvním místě zmínění dědicové nemohou nebo nechtějí přijmout dědictví. **Substitute** je buď **obecná** (vulgární) nebo **fideikomisární**.

Podstatou obecné substitute (náhradnictví - upraveno v §1497-1501) je určení osoby, která bude dědit místo závětního dědice, nedožije-li se smrti zůstavitele, anebo nebude-li dědit, ač zůstavitele

přežil. I náhradníkům může postupně povolat další náhradníky. Nabude-li povoláný dědic dědictví, náhradnictví zanikne.

Podstatou substituce fideikomisární (neboli svěřenského nástupnictví upraveno v § 1502 až 1514) je určení, kdo má být dědicem dědice povoláného závětí vzhledem k tomu, co ten na základě závěti od zůstavitele získal. Povolání za svěřenského nástupce se považuje i za povolání za náhradníka. Svěřenské nástupnictví bylo do rekodifikace doplněno až následně, a to v roce 2006. Jde o institut, který na našem území upravoval naposledy ABGB, který jej zakotvoval v § 608.

Poslední nově upravený institut, který by měl být zmíněn je **odkaz**. Ten je upraven v třetím dílu části, týkající se dědického práva, a to od §1584 až do §1621. Odkaz byl v minulosti vždy součástí občanského, konkrétně dědického práva, naše (současné české) právo ho však od roku 1964 nezná. Jde o institut odlišný od dědictví, jehož podstatou je právo odkazovníka (legatáře) na vydání odkazu vůči té osobě, kterou zůstavitel odkazem obtížil: tedy vůči dědici, anebo, v případě dalšího odkazu, vůči jinému odkazovníkovi. Předmětem odkazu mohou být věci patřící zůstaviteli, ale například i pohledávky. Může jít o určitou konkrétní věc anebo pouze věci určitého druhu. Odkázanou věc nabývá odkazovník způsobem, jakým se nabývá vlastnické právo. Stejně jako u dědictví pak, nemůže-li odkazovník odkaz přijmout nebo odmítne-li jej, připadne odkaz náhradníkovi.

Co se týče **intestátní dědické posloupnosti**, dochází ke zvětšení okruhu možných dědiců ze zákona. Zákonná posloupnost je upravena v dílu čtvrtém hlavy třetí návrhu nového občanského zákoníku, a to v §1623 a následujících paragrafech.

Je zachováno dosavadní pravidlo, že v případech, kdy nedědí dědic povoláný pořízením pro případ smrti, nastupují dědici podle zákonné posloupnosti.

V navržené úpravě je však myšleno i na případy, kdy zůstavitel pořídí o své pozůstalosti dědickou smlouvou nebo závětí, ale dědic takto povoláný bude nezpůsobilý dědit nebo dědictví odmítne. I za takové situace nastupují dědici dle zákonné posloupnosti, ale v tomto případě nelze zcela pominout zůstavitelovu poslední vůli, byť jeho nařízení, kdo má být závětním dědicem, naplněno nebude.

Dle § 1624 je stanoveno, kdy dochází k odúmrti, a to tak, že nedědí-li žádný dědic na základě jednoho z pořízených pro případ smrti, ani dědic ze zákona, připadá dědictví státu, na nějž se pak hledí, jako by byl zákonným dědicem, může tedy i odpovídat za dluhy zůstavitele.

Jak již bylo řečeno výše, dochází **k rozšíření okruhu dědiců vytvořením více dědických tříd**. Sleduje se tím jednak vyhovění některým požadavkům praxe, jednak obnovení okruhu zákonných dědiců existujícího v našem dědickém právu před redukcí jejich počtu v roce 1950. K podstatnému omezení zákonné dědické posloupnosti na pouhé dvě dědické třídy došlo zákonem č. 141/1950 Sb. (§526 a následující). Stalo se tak se záměrem usnadnit nabytí pozůstalosti cestou odúmrti státem s odůvodněním, že u vzdálenějších příbuzných zpravidla není „živého rodinného vztahu k zůstaviteli, odůvodňujícího bezpravné majetkové nabytí“. Zákoník z roku 1964 sice přinesl určité zlepšení rozšířením na tři dědické skupiny, ale zároveň omezil okruh zákonných dědiců o prarodiče s odůvodněním, že zakládat jim dědické právo není praktické a že ani nevystihuje funkční zaměření dědění ze zákona. V tomto pojetí se mimo jiné odrazila i optimistická představa dobové ideologie, že se o občany vyššího věku postará socialistický stát.

Roku 1991 byla novelou sice zavedena i čtvrtá dědická skupina (zahrnující prarodiče zůstavitele a jejich děti), ale ani to se nejevilo v současné době jako dostatečné, což lze vidět i například v porovnání s úpravou v jiných zemích, kde je velmi často počet dědických skupin až dvojnásobný (např. německý občanský zákoník).

Spolužijícím osobám bylo zákonné dědické právo zachováno, a to i přes početné diskuze na toto téma. Mají sice kořeny v období totality, kdy se naše úprava inspirovala tehdejšími sovětským právem, ale jde o situaci v dnešním životě velmi běžnou, kdy neformální soužití (spolužijících) osob jsou velmi četná a kdy není důvod takové osoby sankcionovat za to, že svému svazku nedaly formální vyjádření, což ostatně v řadě případů ani nemohou.

Co se týče úpravy **první až třetí dědické třídy**, nedošlo k významnějším změnám a tyto třídy jsou téměř úplně shodné s úpravou v současném občanském zákoníku (§473-475 ObčZ).

Ve vztahu k § 473, odst. 2 ObčZ se však **u první dědické třídy** mnohem přesněji vyjadřuje právo reprezentace, ovšem shodně se závěry, k nimž již nyní dospívá právní věda i rozhodovací praxe.

Úprava **druhé dědické třídy** je, jak jsem již zmínila, stejná s úpravou v §474 ObčZ.

Také **třetí dědická třída** přejímá úpravu občanského zákoníku č. [40/1964 Sb.](#), avšak právo reprezentace je v nové úpravě rozšířeno nejen na děti zůstavitelova sourozence, ale i na jejich další potomky.

Ve **čtvrté dědické třídě** budou dědit tak jako doposud prarodiče zůstavitele.

První z nově vytvořených dědických tříd je **pátá dědická třída**, zahrnující prarodiče rodičů zůstavitele, tedy zůstavitelovy pradědy a prabáby. Prarodičům zůstavitelova otce připadá polovina dědictví, prarodičům zůstavitelovy matky druhá polovina. Obě dvojice se dělí rovným dílem o polovinu, která na ně připadá. Jedním z hlavních důvodů pro vytvoření této třídy je zřejmě stále se prodlužující délka lidského života, ale také případy hromadných úmrtí mladších členů rodiny, např. v důsledku dopravní havárie. Dědění dle této dědické třídy ovšem nebude velmi časté, bude používáno pouze v raritních případech.

Šestá dědická třída je upravena v § 1630 návrhu nového občanského zákoníku. Dědění dle této třídy přichází v úvahu teprve v případě, nedědí-li žádný z dědiců páté dědické třídy. V tomto případě jsou oprávněnými dědici v rámci třídy potomci dětí sourozenců zůstavitele (praneteře a prasynovci) a potomci prarodičů zůstavitele (strýcové a tety). Nedědí-li některý potomek prarodičů zůstavitele, dědí jeho děti (bratrance a sestřenice zůstavitele).

Nedědí-li ani nikdo z osob zahrnutých v šesté dědické třídě, dědí **stát**, na nějž se hledí, jako by byl zákonný dědic; stát však nemá právo odmítnout dědictví, ani právo na odkaz.

Mgr. Markéta Vaňasová,

advokátní koncipientka v Schaffer & Partner Legal s.r.o., advokátní kancelář

[Schaffer & Partner Legal, s.r.o., advokátní kancelář](#)

Gallery Myšák
Vodičkova 710/31
110 00 Praha 1

Tel.: + 420 221 506 300

Fax: + 420 221 506 301

e-mail: info@schaffer-partner.cz

Další články:

- [Návrh nového zákona o digitální ekonomice](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 30.: Jednání za s.r.o. – zápis jednatele do obchodního rejstříku](#)
- [Předběžné opatření a další instituty k ochraně věřitelů při přeměnách](#)
- [Promlčení zápůjčky bez určení splatnosti v judikatuře Nejvyššího soudu](#)
- [Rozvod s mezinárodním prvkem a související otázky péče o děti a výživného](#)
- [Příkaz a příkaz na místě v přestupkovém řízení vedeném orgány inspekce práce](#)
- [Letiště a letecké stavby](#)
- [Problematické aspekty změn v úpravě odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku](#)
- [Autonomní mobilita optikou české legislativy. Kdy se na silnicích dočkáme vozidel bez řidiče?](#)
- [Rodičovská odpovědnost po novele občanského zákoníku: Jak nové principy rovnosti, spolupráce a ochrany dítěte mění praxi soudů a rodin](#)
- [Lhůta a povinnosti při vyrozumění oznamovatele o výsledku posouzení oznámení](#)